

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Učitelství pro I. stupeň ZŠ

Koronavirus reformuje školství. Škola musí v době
koronavirové přijít za žáky domů.

Anna Fialová

Pedagogická praxe v mimoškolních aktivitách žáků I. stupně ZŠ
(OPMN0N365C)

Mgr. Jana Krátká

27. 11. 2020

Na úvod je potřeba krátce shrnout události, které nastaly ve školství tento rok. Jedná se o bezprecedentní situaci, kdy byla dlouhodobě přerušena prezenční výuka v průběhu školního roku.

Na jaře tohoto roku jsme se stali svědky ojedinělé události. A to plošného uzavření škol v České republice v důsledku šíření nového neznámého onemocnění způsobeného koronavirem SARS-COV2 (Covid-19). Rozhodnutí o zákazu přítomnosti žáků ve školách bylo rychlé a bylo vydáno ze dne na den. Děti i ostatní studenti se tak ocitli spolu se svými rodiči a učiteli v úplně nové neznámé situaci, na kterou nebyl víceméně nikdo připraven.

Po půl roce od této události lze již s odstupem vyhodnotit, jaké byly reakce škol a jiných zainteresovaných subjektů s potřebným odstupem a nadhledem. A jaké reformy nám situace přinesla.

V prvních dnech po uzavření škol nebylo jasné, jak dlouho bude tato situace trvat. Školy ani jednotliví učitelé (až na výjimky) nebyli připraveni na výuku na dálku. Neúčast na přímém vyučování byla zpočátku brána jako dočasná, s tím, že se vše pokryje domácími úkoly. Co se zpočátku zdálo jako krátkodobý výpadek ve výuce, který stačí dohnat domácí prací a vše se zanedlouho doprobere a procvičí ve škole, se po týdnu pobytu studentů doma jevílo naprosto opačně. Již další týden po ukončení prezenční výuky bylo zřejmé, že se děti do lavic jen tak nevrátí. Prvopočáteční předpoklad o omezení výuky na 14 dní se rozplynul v nedohlednu. Bohužel se s takovým scénářem téměř nikde nepočítalo a téma dálkové online výuky bylo pro mnohé školy a učitele vzdálené. Ukázalo se ale, že zajistit kvalitní výuku s dětmi doma nebude vůbec jednoduché. A to jak ze strany rodin, tak ze strany škol. Každý zmiňovaný subjekt se potýkal se svými specifickými problémy, cílem ale společným, kvalitním vzděláním žáků i za takto nestandardních podmínek.

Požadavky, které je potřeba vzít v úvahu z pohledu školy, jsou shrnuty v následujícím odstavci.

Klíčovou je jasná komunikace nadřízených orgánů, z níž vyplývají požadavky pro školu.

Zásadní věcí je vedení, tedy ředitelé, kteří jsou schopni požadavky implementovat do svých škol v rámci jasných pravidel.

Neméně důležitou věcí je pak příprava na dálkové vzdělávání. Vše musí být zajištěno a rozmyšleno předem. Ať už technické vybavení škol a tím pádem i učitelů potřebným hardwarem a softwarem, ale i zajištění jejich vyškolení a zvyšování dovedností učitelů v oblasti využívání těchto technologií. Nejen používání počítačů, také využití různých komunikačních platforem a nástrojů. Využít jednotný systém dálkového informování a spolupráce s žáky a rodinami. Nastavit systém online vyučování v předem rozmyšlených kanálech, jednotné nastavení rozvrhů hodin a dalších online aktivit, kontrol výstupů a požadavků na studenty. Plán zajištění výuky pro ty, kteří zůstali bez kontaktu. Zveřejnit a informovat o systému hodnocení online výuky, o jejich požadavcích na žáky a rodiče. Nenechat nikoho bez informací nebo možnosti si je najít. Zveřejnit nabídku kontaktování školy, či jejího zástupce v případě jakýchkoliv problémů. Komunikovat s rodinami a řešit jejich možnosti a problémy s výukou na dálku. Reagovat na jejich potřeby a ty zohlednit v plánech pro distanční výuku.

Druhým hráčem na poli dálkového vzdělávání studentů je rodina a její zázemí. Z pohledu rodiny již není situace mnohdy řešitelná plánováním, protože to není instituce primárně zaměřená na vzdělávání, která by se mohla předem připravit, nicméně i rodiny mohou být po této zkušenosti bdělejší a k dalším podobným zkušenostem přistupovat příště směleji a s větším sebevědomím.

Jak již bylo řečeno, rodina je společenstvím fungujícím na jiných principech než vzdělávací instituce, kde se profesionálně snaží plnit tento institucionální účel. Rodina funguje na základě vzájemných interpersonálních vazeb. Jejím účelem je naplnit hlavně emocionální požadavky svých členů, samozřejmě se všemi dalšími podmínkami jako je zajištění kvalitního života a přípravy a podpory a vedení jednotlivých členů rodinného společenství k samostatnosti a životním úspěchům. Každá rodina tak činí podle svých schopností a možností. Proto dálkové vzdělávání v nich není možné „sjednotit“ a naplánovat tak, jak bychom si to ideálně představovali od škol.

Pro rodinu je základem její fungování, zajištění každodenního chodu je tedy prioritou, na rozdíl od školy, kde je prioritou vzdělávání žáka. V mnoha rodinách se tedy objeví problém s ekonomickým zajištěním, péčí o další děti, o staré či nemocné členy rodiny, zkrátka věci, které nelze odložit, či sesadit na nižší úroveň. Dalším zásadním faktorem je hmotné zajištění rodiny. I rodiny s dostatečným ekonomickým potenciálem v normální době nemusí být schopny v dobách krize zvládat finanční požadavky pro chod rodiny. Další se mohou potýkat

s finančními problémy stále. Nelze tedy považovat za samozřejmé, že každá rodina bude vybavena příslušnou technologií pro online vzdělávání, nebo internetovým připojením. Nelze ani spoléhat na to, že žáci budou tyto technologie schopni použít a rodiče jim poradit. Stát, případně škola by o takových rodinách a studentech měla vědět a měla by jim zajistit podporu, ať už technologickou či vědomostní. Důležitým prvkem dálkového vzdělávání je i zapojení rodičů. Vzhledem k tomu, že rodiče musí mnohdy vykonávat svá zaměstnání, zároveň zajišťují běh rodiny, není samozřejmé, že budou neustále k ruce svým dětem. Zároveň by ale měli být zahrnuti do vyučování alespoň minimální formou, aby věděli, zda a jak dítě pracuje. Požadavky na rodiče a například jejich využití v přímém vysvětlování látky by měly být co nejnižší. Rozdíly ve vzdělání rodičů a jejich vědomostech nemohou být překážkou rozvoji dětí. Školy by měly nabízet poradenství z hlediska technologií i psychologické, případně zprostředkovat přes důvěrnou linku pomoc. Mnoho dětí v době krize nenachází zastání u své rodiny, školní jistoty a bezpečí se jim vzdalují, propadají psychickým problémům, jak z nedostatku sociální interakce, tak například i z neutěšené osobní situace doma, kde může docházet v důsledku napjatých vztahů k domácímu násilí, či týrání. Nedostatek soukromí v početnějších rodinách, kde sdílí společný prostor neustále mnoho lidí, ztráta zájmů, koníčků, sportovních aktivit, a naopak nadbytek informačních technologií je rizikem i pro silné jedince s pevným zázemím.

Jaké tedy plynou požadavky na reformu školství po zkušenosti s dálkovou výukou v „době koronavirové“? Jak zajistit, aby „škola přišla za žáky až domů“?

Zásadní reformou, kterou vyučování v době karantény přineslo, je debata! Debata mezi subjekty, které by si za normálních okolností ke společnému stolu nesesdli. Otevřela se na mnoha úrovních, a pokud se prohloubí její témata a nevyzní do ztracena, je velmi slibně nakročeno k realizaci změn. Zásadně se na pohled učitelů a jejich profesi změnil pohled rodičům. Zapojili se sociologové se svými výzkumy a pohledy, ekonomové, samotní pedagogové, různé vzdělávací instituce, ale i mnoho dalších firem například v rámci dobrovolnických aktivit.

Dalším silným tématem k reformě je rozevírání nůžek mezi vzděláním sociálně vyloučených či slabších členů a střední třídy a „elit“, které se právě v této vypjaté situaci projevilo naplno. Dálková výuka ukázala zamrznutí školství ve stavu, kdy je dle výzkumů naprosto zřejmé, že děti z méně vzdělaných rodin či sociálně slabších rodin nemají šanci dostat se na jinou sociální příčku a vzděláním „prolomit svůj osud“. Distanční vzdělávání nám

ukazuje tento problém v ryzí nahotě, kdy právě tyto vyloučené děti mají největší problém se zapojením do dálkové formy vzdělávání a neprostupnost sociálních vrstev, která má být edukací a vzděláváním nabourávána a minimalizována se naopak více zpevňuje, a tím je upírána šance těmto dětem využít jejich potenciál.

Pokrokem naopak může být trochu nadneseně řečeno právě to, že se škola dostala dětem do ložnic, kuchyní a obývacích pokojů. Pokud učitelé využili příležitosti, měli jedinečnou šanci sblížit se skrz obrazovku se svými žáky nenásilným způsobem.

Co bychom si ale měli odnést za poznatky ke zlepšování? V první řadě musí být jasná komunikace od představitelů státu směrem k vedení škol a rodičům ohledně všech omezení. Škola musí být připravena. Měla by mít vypracovány plány pro distanční výuku, které bude možno použít ze dne na den. Učitelé musí být schopni využívat technologie, měli by si udržovat stálou hladinku vědomostí. Tento požadavek byly školy a pedagogové v tomto hektickém období na jaře, přes léto a na podzim tohoto roku schopni splnit velmi rychle, což je pozitivní zpráva, kterou by za normálních okolností bez koronakrize asi nebylo možné vůbec zmínit. Jednou z reforem tak je, že se trochu setřela úroveň technologických znalostí mezi učiteli. Je potřeba mít i profesionálně vybavený technologický park počítačů, udržovaný a připravený k použití. O počítače by se školám neměli starat učitelé informatiky. Školení s online nástroji a technikou by měly dostávat i nejmenší děti. Rozvoj IT vědomostí by se měl prohlubovat. Je také třeba zjišťovat technické vybavení rodin, informace o jejich zázemí a být připraven reagovat zajištěním techniky v případě potřeby. Školy musí mít vymyšleno, jak kontaktovat žáky s nárokem na podporu a jak takové žáky budou podporovat v různých situacích, které mohou nastat. V hodně školách jsou již připraveni, aniž by kdy předpokládali, že to zvládnou tak rychle. Mimořádný stav se zasloužil o mimořádnou aktivitu ředitelů, škol, dobrovolníků a různých firem a spolků, ti všichni umožnili co nejméně problémový přechod na dálkové vzdělávání. Bohužel i na podzim jsou zmiňovány školy, které by se mohly postupem těch rychlejších inspirovat.

V ideálním případě by měli mít učitelé instrukce, jak pracovat s nepřehledným množstvím online nástrojů a komunikačních platforem. Není možné, aby každý učitel sám si vytvářel model ideální distanční výuky, s tím, že bude přednášet v TEAMS, procvičovat na KAHOOT, vést debaty v ZOOM, s rodiči komunikovat přes Bakaláře, natáčet videa na Youtube, atd. Jakýsi manuál, který lze individuálně dotvářet, by mohl pedagogům usnadnit cestu ve výběru

vhodných nástrojů, zároveň by jim ulevil od nároků se ve všem orientovat a uvolnil tak ruce k tvůrčí práci.

Jak se ukázalo na volbě oceňovaných učitelů v době koronakrize, největší ohlas měli ti, kteří kombinovali online výuku s výukou naživo, i když v domácím prostředí. Tedy ti, kteří se snažili děti vyslat ven, tvořit vlastní projekty, sdělovat vlastní poznatky. Dále ti, kteří vytvářeli videa a snímali tak zodpovědnost za pochopení látky z beder rodičů. Toto by mohla být cesta i ve standardním školství. Tzv. obrácená třída, kdy se žáci nejprve seznámí s nějakou látkou a posléze teprve zavedou debatu a dostanou se do problematiky hlouběji až po samotné své zkušenosti s novými informacemi. Schopnost nadchnout děti přemýšlet samostatně by měla být nadále cílem.

Reformou bude i samotné využití technologií ve vyučování, kdy je zdokumentováno, že použití technických pomůcek zvyšuje odezvu žáků. Hodně učitelů nyní osobně vyzkoušelo využití digitálních nástrojů v praxi, mohli by si tak troufnout na pravidelné používání většího spektra digitálních materiálů v hodinách. A nejen učitelé, nutně byla vzdělána v tomto směru i nemalá část rodičů a samozřejmě i žáků. Ale samotná distanční výuka pokrokem pravděpodobně nebude nikdy. Vzájemný kontakt studentů a učitelů je nenahraditelný. Sociální interakce, které tak vznikají nelze zastoupit setkáváním přes počítač.